
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.12:338.486

Ю. В. Шабардіна, кандидат економічних наук

**ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ
ЯК ВИМІРУ ПОПИТУ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ**

Анотація. У статті проведений аналіз активності населення щодо задоволення основних видів рекреаційних потреб із залученням рекреаційних ресурсів Чернігівської області, що дає змогу оцінити популярність регіону серед потенційних рекреантів та визначити основні перспективи розвитку рекреаційної галузі в регіоні

Ключові слова: рекреаційна активність, попит на регіональний рекреаційний продукт, регіон, регіональний профіль.

Ю. В. Шабардина, кандидат экономических наук

**ОЦЕНКА РЕКРЕАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ
КАК ВЕЛИЧИНЫ СПРОСА НА РЕГИОНАЛЬНЫЙ РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПРОДУКТ**

Аннотация. В статье проведен анализ активности населения относительно удовлетворения основных видов рекреационных потребностей с привлечением рекреационных ресурсов Черниговской области, которая дает возможность оценить популярность региона среди потенциальных рекреантов и определить основные перспективы развития рекреационной отрасли в регионе.

Ключевые слова: рекреационная активность, спрос на региональный рекреационный продукт, регион, региональный профиль.

Yu. V. Shabardina, candidate of economic sciences

**ESTIMATION OF RECREATIONAL ACTIVITY
AS VALUE OF DEMAND FOR REGIONAL RECREATIONAL PRODUCT**

Abstract. In the article it is carried out the analysis of activity rate concerning the satisfaction of main types of recreational demands with involving recreational resources of the Chernigov area what enables to estimate the region popularity among potential recreants and to define the principle prospects of recreational industry development in the region.

Keywords: recreational activity, demand for a regional recreational product, region, regional type.

Актуальність теми дослідження. Враховуючи важливість значення рекреаційної сфери для відновлення фізичного і духовного станів людини як основної продуктивної сили, сьогодні можна спостерігати невідповідність попиту і пропозиції на рекреаційний продукт, що проявляється через зростання вимог з боку рекреантів і обмеженість можливостей рекреаційної інфраструктури у наданні послуг.

Постановка проблеми. Складність аналізу рекреаційної діяльності полягає в її поліфункціональності, що проявляється через різні види занять, які вона передбачає. Традиційно аналіз попиту на рекреаційний продукт обмежується лише розглядом тих видів активності населення, що спрямовані на задоволення туристичних потреб, а також потреб в оздоровленні і відпочинку, поза увагою залишається така вагома складова, як потреби у духовному відновленні завдяки отриманню послуг від закладів культури і мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування і розвитку рекреаційної сфери регіонів України присвячено безліч праць, найбільш вагомими серед яких є напрацювання таких відомих вчених, як: Н. О. Алешугіної, О. І. Амоші, О. О. Бейдика, А. Г. Бобкової, Ю. А. Веденіна, С. А. Генсирюка, М. В. Глядіної, І. В. Давиденко, І. В. Зоріна, В. О. Квартальнова, В. С. Кравціва, О. О. Любіцевої, В. К. Мамутова, В. І. Мацоли, О. С. Молнара, Д. В. Ніколаєнка, В. І. Павлова, В. С. Преображенського, І. Т. Твердохлебова та ін.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Історично склалося, що Україна на ринку світових рекреаційних послуг розглядається достатньо вузько. Як правило, загальновідомими є курорти АР Крим та Карпатського регіону. У той же час, всі без винятку області України володіють певним рекреаційним потенціалом, який різниться в залежності від переважання природної чи культурної складової рекреаційних ресурсів, але характеризуються низьким попитом на рекреаційні послуги, що є наслідком впливу кризових явищ в економіці України та недооцінкою на державному і регіональному рівнях наявних резервів прискорення темпів економічного зростання за рахунок рекреаційної сфери. Виходячи з чого можна зробити висновок про те, що у цій сфері господарської діяльності є значні незадіяні можливості, здатні сприяти прискореному накопиченню валового регіонального продукту.

Постановка завдання. Головною метою даної роботи є визначення рейтингу Чернігівської області в залежності від рекреаційної активності населення, виявлення проблемних питань, що перешкоджають розвитку рекреаційної діяльності, визначення рекреаційної спеціалізації регіону.

Виклад основного матеріалу. Дослідження генезису поняття «рекреація», «рекреаційна діяльність» дозволяє зробити висновок, що враховуючи різноплановість і багатство ресурсної бази рекреаційного потенціалу, все ж таки пріоритетною у відновленні фізичних сил людини залишається природна складова. Природно-рекреаційний потенціал регіону може використовуватися при задоволенні різних видів рекреаційних потреб, але в першу чергу він призначений для оздоровлення та відпочинку людини із залученням необхідних природних ресурсів.

Активність щодо задоволення рекреаційних потреб в оздоровленні і відпочинку. За період 2000-2009 рр. динамічні показники кількості оздоровлених і відпочиваючих в санаторно-курортних закладах Чернігівської області характеризувалися нестабільністю, мали тенденцію як до зростання, так і до зниження (рис. 1).

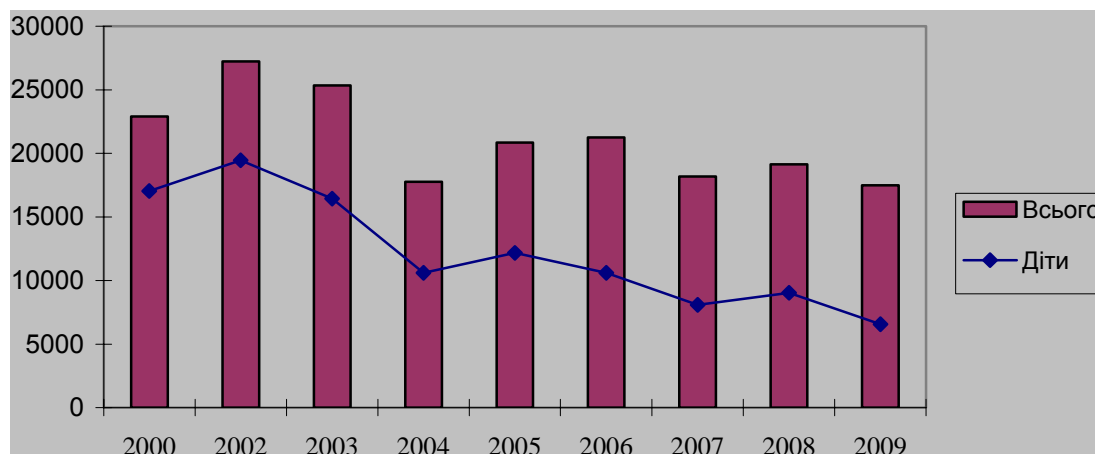

Рис. 1. Динаміка оздоровленого населення в санаторно-курортних закладах

* Складено автором за даними Джерела [1]

Найбільшою популярністю серед рекреантів, які бажали оздоровитися і відпочити користувалися санаторно-курортні заклади Куликівського (23 %), Менського (21 %), Ніжинського (14 %), Чернігівського (19 %) районів, а також м. Чернігова (12 %). Аналогічні пропорції спостерігаються по дитячому відпочинку. Одним з найбільш масових і доступних видів організованого відпочинку дітей традиційно залишається проведення канікул в оздоровчих таборах.

У цілому можна зробити висновок про відсутність спеціалізації області на наданні санаторно-курортних послуг, що підтверджується позиціями регіону відносно інших регіонів України, які коливаються від 19 до 22 місця.

Загалом за десять років відбулося зниження кількості оздоровлених громадян протягом тривалого часу в санаторно-курортних закладах Чернігівської області на 23,7 % порівняно з 2000 роком і 35,8 % порівняно з піковим сезоном 2002 року. Здебільшого причинами цього процесу є проблеми, що притаманні не тільки Чернігівській області, а й більшості регіонів України. Серед основних:

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

1) зростання вартості перебування в оздоровчих закладах та закладах відпочинку на тлі зниження матеріального добробуту переважної частини населення;

2) невідповідність між вартістю і якістю оздоровлення – переважна більшість платоспроможного населення віддає перевагу відпочинку і оздоровленню за кордоном, де якість послуг відповідає світовим стандартам, а вартість не на багато вища за комплекс аналогічних послуг в Україні;

3) незадовільний стан матеріально-технічної бази оздоровчих закладів, що супроводжується виведенням її об'єктів з експлуатації – в 2009/2010 рр. майже 40,5 % санаторно-курортних і оздоровчих закладів не працювали, що було пов'язано з перебуванням об'єктів на капремонті (3 заклади загальною місткістю 560 ліжок-місць) та відсутністю коштів для фінансування (7 заклади місткістю 203 ліжок-місць в сезон максимального розгортання) [1];

4) збільшення частки санаторно-курортних і оздоровчих закладів, що перебувають у приватній власності, і як наслідок зменшення кількості безкоштовних або пільгових путівок, що розподіляються через медичні заклади і фонди соціального страхування;

5) сезонність споживання основних рекреаційних ресурсів;

6) неефективна політика впровадження інновацій у санаторно-курортний комплекс, що стає на заваді розширенню пропозиції додаткових послуг, які надаються санаторно-курортними і оздоровчими закладами.

7) зростання кількості «неорганізованих» рекреантів, які активно користуються послугами приватного сектора, щодо якого здебільшого не ведеться облік.

Тенденція до скорочення кількості оздоровлених протягом тривалого часу компенсується зростанням кількості осіб, які відпочивали у санаторно-курортних і оздоровчих закладах протягом одного-двох днів, що в свою чергу відображається на показнику середньої тривалості відпочинку громадян. Спостерігається стабільна тенденція зростання попиту на короткостроковий відпочинок. Основною причиною даної ситуації є відносно дешевша вартість відпочинку в таких закладах. Так проведений аналіз вартості перебування одного відпочиваючого в розрізі закладів тривалого і короткотермінового відпочинку обґрунтовує фінансову перевагу на користь останніх. Але в той же час і набір послуг, які пропонують заклади короткострокового відпочинку, як правило, обмежується тільки організацією дозвілля.

Влітку 2009 року в Чернігівській області функціонувало 569 дитячих оздоровчих закладів (таборів) загальною місткістю 3 356 одиниць, у яких оздоровилися 36 386 дітей.

Активність щодо задоволення туристичних потреб. У 2009 році послугами підприємств готельного господарства скористалися 68,5 тис. осіб. Найбільше в м. Чернігові (40,9 тис. осіб), м. Ніжині (7,7 тис. осіб), Козелецькому районі (4,4 тис. осіб), Н.-Сіверському районі (3,2 тис. осіб). Тривалість проживання одного приїжджого становила 3,3 доби (у тому числі іноземців – 1,8 доби).

За 2009 рік область відвідали 9,6 тис. іноземних громадян (14 % від загального числа приїжджих) із 73 країн світу (за 2008 рік – 15,4 тис. осіб із 66 країн). З них 57,9 % зупинились у готелях м. Чернігова, 31,6 % – Козелецького району. Найбільше приїжджих зареєстровано з держав СНД (з Російської Федерації – 3,1 тис. осіб, з Білорусі – 1,8 тис. осіб, з Молдови – 0,8 тис. осіб).

Негативним є зниження коефіцієнта використання місткості готелів та інших місць для тимчасового проживання. Так, в 2009 році він становив 0,15 в середньому по Чернігівській області проти 0,18 в 2000 році. Така тенденція може пояснюватися низьким рівнем комфортності і сервісу готелів, неспроможністю населення оплатити проживання в готелях, появою приватних підприємств, які надають спеціально обладнані власні квартири для прийому туристів на короткий час тощо. Також це може бути наслідком зменшення загального часу перебування приїжджих. Зіставлення попиту і пропозиції готельних послуг виявило перевищення пропозиції над попитом. За місткістю готелів і інших місць для тимчасового проживання Чернігівська область посідає 10 місце, а за використанням номерного фонду 12. Тобто має місце недовикористання потенціалу готелів.

Завдяки вигідному географічному розташуванню, потужному історико-культурному потенціалу, проходженню міжнародного транспортного коридору Чернігівська область є однією з найбільш привабливих для масового відпочинку та туризму.

У 2009 році в Чернігівській області чинними були 85 ліцензій на туристичну діяльність, що на 14 одиниць більше попереднього періоду. Проте через масштабну економічну кризу у туристичній галузі спостерігається зниження основних показників. Кількість обслуговуваних туристів про-

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

тягом 2009 року зменшилася на 33,5 % і склала 24,341 тис. осіб, з них іноземці становили 3,3 тис. осіб. Однак, порівняно з 2000 роком, кількість обслугованих туристів зросла у 2 рази. Через зниження потоку туристів у 2009 році обсяг реалізації наданих туристичних послуг зменшився на 9 % і склав 23,2642 млн. грн., що залишило надходження до бюджету області практично на рівні з аналогічним періодом 2008 року, і ця сума складає майже 1,5775 млн. грн., у 2008 – 1,5986 млн. грн. Отже, структура туристичних потоків є вкрай неефективною, оскільки на кожного іноземного туриста, який в'їжджає на територію Чернігівської області, приходиться шість туристів, які мають намір виїхати відпочити чи оздоровитися за кордон. Така тенденція призводить для вимивання грошових коштів.

Рівень активності щодо задоволення туристичних потреб у Чернігівській області за останні роки уповільнився, що пояснюється дією як загальнодержавних економічних і соціальних факторів, так і неефективністю регіональної політики щодо обрання базових напрямів рекреаційної спеціалізації, специфічними соціально-економічними проблемами регіону. За результатами 2009 року, рейтинг регіону знизився до 14 місця порівняно з 2007 – 8 місце відповідно. У цілому Чернігівщина, насамперед, приваблива для потенційних туристів, метою подорожі яких є дозвілля, відпочинок (90,29 % загальної кількості туристів).

Основними проблемами туристичної галузі Чернігівщини є недостатня кількість у районах та містах області спеціалістів у галузі туризму, неефективна застаріла інфраструктура, яка не відповідає європейському рівню, майже відсутні місця для продажу рекламної і сувенірної продукції, недостатня кількість обладнаних місць для тимчасової зупинки та відпочинку туристичних груп і неорганізованих туристів.

Активність щодо задоволення рекреаційних потреб в послугах закладів культури. Одним із різновидів рекреаційної діяльності, направлених, в першу чергу, на духовне відновлення і розвиток людини, є отримання послуг закладів культури. Саме даний вид рекреаційної діяльності є найбільш масовим і характеризує ступінь залучення переважно місцевого населення конкретного регіону, оскільки не передбачає, як правило, виїзду за його межі. Необхідно відмітити, що на функціонування ринку культурних послуг значний вплив здійснюють трансформаційні процеси, що відбуваються в державі. Рівень розвитку культурної сфери є свого роду індикатором якості життя населення країни.

За результатами останніх років Чернігівщина посідає впевнено 3 сходинку. Найпоширенішими варіантами проведення дозвілля місцевого населення є відвідування бібліотек (4 626 читачів на 10 тис. осіб наявного населення – 4 місце в масштабах держави) та концертних заходів (1 334 осіб – 3 місце). Також необхідно відмітити постійне збільшення бажаючих відвідати музеї і ознайомитися з експонатами. Про популярність музейного фонду регіону може свідчити показник кількості відвідувачів у середньому на 1 музей. Так, у 2009 році кожен музей області відвідало 31,9 тис. осіб, що є нижче за аналогічний середній показник по Україні (42,3 тис. осіб). Проте із 100 осіб наявного населення в області 86 осіб скористалися послугами музеїв, це один із найвищих показників по Україні (3 місце в загальноукраїнському рейтингу після АРК і Київської області). Величина останнього показника говорить про достатньо високий попит місцевого населення на духовні цінності. Тим більше, що вищі показники відвідування в АРК і Київській області, як правило, забезпечуються за рахунок гостей міста.

В той же час менш розповсюдженими видами культурного збагачення населення Чернігівщини є відвідування театрів (1 454 осіб – 6 місце) і демонстраторів кіно-, відеофільмів (778 осіб – 20 місце).

У результаті проведеного аналізу, а також враховуючи авторські розрахунки [4, с. 86-103], регіональний профіль Чернігівської області в розрізі різних видів рекреаційної активності населення має вигляд (рис. 2).

Висновки. Підводячи підсумки, необхідно відмітити, що низький рівень рекреаційної активності в Чернігівській області пояснюється неефективністю стратегічного менеджменту щодо обрання базових напрямів рекреаційної спеціалізації, негативними тенденціями в соціально-економічному середовищі, зумовленими реальним станом матеріального забезпечення більшості населення, демографічною проблематикою та відсутністю ефективної державної політики в напрямку повноцінного задоволення рекреаційних потреб.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

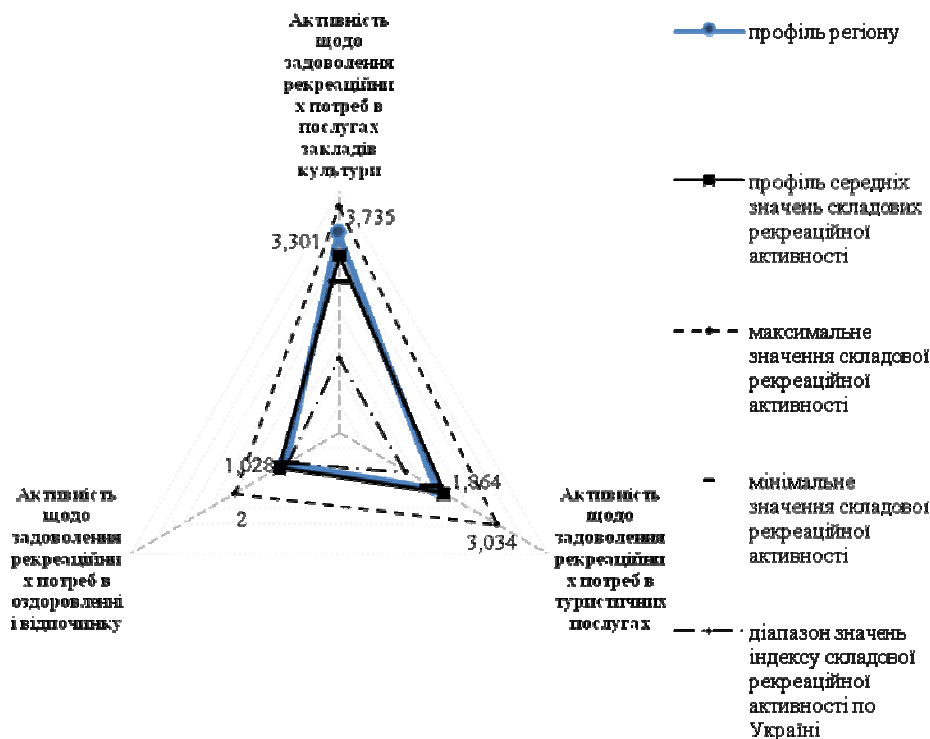

Рис. 2. Рейтинг Чернігівської області за складовими рекреаційної активності населення
 * Складено автором за даними Джерела [4, С. 86-103]

Література

1. Статистичний бюлетень «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні». – К. : Державний комітет статистики України. – 2009. – 99 с.
2. Статистичний збірник «Туризм в Україні». – К. : Державний комітет статистики України. – 2008. – 215 с.
3. Статистичний бюлетень «Чернігівщина туристична». – Чернігів : Головне управління статистики у Чернігівській області. – 2009. – 7 с.
4. Шабардіна Ю. В. Рекреаційний потенціал як складова продуктивних сил регіонального економічного простору : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец. 8.00.05 «Економіка, планування та організація управління народним господарством» / Ю. В. Шабардіна. – Чернігів, 2011. – 239 с.
5. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Bibliography

1. Statystychnyi biuletен «Sanatorno-kurortne likuvannia, orhanizovanyi vidpochynok ta turyzm v Ukraini». – K. : Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – 2009. – 99 s.
2. Statystychnyi zbirnyk «Turyzm v Ukraini». – K. : Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – 2008. – 215 s.
3. Statystychnyi biuletен «Chernihivshchyna turystychna». – Chernihiv : Holovne upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti. – 2009. – 7 s.
4. Shabardina Yu. V. Rekreatsiyni potentsial yak skladova produktyvnykh syl rehionalnoho ekonomichnoho prostoru: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. Nauk : spets. 8.00. 05 «Ekonomika, planuvannia ta orhanizatsiia upravlinnia narodnym hospodarstvom» / Yu. V. Shabardina. – Chernihiv, 2011. – 239 s.
5. Sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua.

Надійшла 20.10.2011